

Ф. С. Бацевич

Лінгвосеміотика

ЛІНГВОСЕМІОТИКА (від лат. *lingua* – мова і *семіотика*) – розділ [лінгвістики](#) й семіотики, що вивчає природну мову в аспекті її спільних та відмінних рис з іншими знаковими системами, використовуваними в суспільстві. Ін. назва – знак. теорія мови. Об'єкт Л. – одиниці та категорії мови, що формують знак. систему, предмет – співвідношення мовних знаків з реаліями та поняттями (семантика), ін. мовними знаками (синтактика) та користувачами (*прагматика*), семіотична специфіка мовних одиниць, формування текстів і дискурсів, які розглядають як особливі семіотичні утворення, та ін. проблеми.

Деякі аспекти знак. природи мови розглядали ще в античності (зокрема Платон, Аристотель, стоїки); питання мови як знак. системи порушували і в епохи середньовіччя (дискусії номіналістів, реалістів, концептуалістів, терміністів, модистів, а також праці Авґустина Блаженного) та Відродження. Однак основи семіотики, зокрема Л., закладено наприкінці 19 – на поч. 20 ст. працями Ч.-С. Пірса, Ч.-В. Морріса і Ф. де Соссюра. Зокрема Ч.-С. Пірс увів у наук. обіг термін «семіотика», сформулював її гол. засади та запропонував типологію знаків, у межах якої розрізняли іконічні, індексал. та символічні знаки; знаки мови за сутністю вважали символами. Ч.-В. Морріс обґрунтував поняття «знак. ситуація», започаткував розрізнення семантики, синтактики і прагматики як зміст. організації знаків. Ф. де Соссюра вважають засн. Л. (у її психологізов. аспекті). Він опрацював осн. засади і поняття знак. теорії мови, сформулював принцип двобічності (білатеральності) мовного знака, розглянув знак. специфіку одиниць різних рівнів мови, запропонував постулат про мову як знак. систему, в межах якої знаки виявляють свої розрізнювал. (диференційні) ознаки. У 20 ст. окремі теор. аспекти Л. опрацьовували Л. Єльмслев, А. Сеше, Ш. Баллі, К. Бюлер, Е. Бенвеніст, Р. Якобсон, А. Мартіне, А. Греймас, Р. Барт, У. Еко, Я. Мукаржовський, К. Леві-Строс, Ж. Лакан, Дж. Ділі, О. Лосєв, Ю. Степанов, [Ю. Лотман](#), В. Іванов та ін.

У сучас. Л. мовний знак розглядають як двобічну матеріал.-ідеал. сутність системно організов. мовного коду, яка довільно, символічно й одночасно конвенційно фіксує в чуттєво сприйманій формі певний зміст (значення, смисл) і служить засобом отримання, збереження, опрацювання й передавання інформації. Найважливіші риси мовних знаків: двобічність (у деяких концепціях – однобічність), системність, довільність стосовно

референтів (денотатів), відтворюваність у вживанні, інформативність, узагальненість стосовно позначуваного, комбінаторність, мотивованість ін. знаками у системі мови. Осн. аксіоми сучас. Л.: синхронна стійкість зв'язку позначення (ексформи) і позначуваного (інформи) мовного знака з можливістю їхніх діахрон. зрушень; структурність знака, нечленованість; асиметрич. дуалізм мовного знака (С. Карцевський), тобто відсутність одно-однознач. зв'язку між позначенням і позначуваним, що уможливорює явища полісемії, синонімії та омонімії. У сучас. Л. визнано, що одиниці мови мають різну знак. природу: лексеми (слова) – номінативні знаки, речення (висловлювання) – комунікативні, морфеми і словосполучення – структурні; вони служать для утворення ін. знаків (морфеми – слів, словоформ, словосполучення – речень, висловлювань). Знак. природу фонем як найменшої одиниці мови у низці концепцій піддано сумніву. Дискутуються проблеми білатеральності (двобічності) або унілатеральності (однобічності) мовних знаків, моделей семіозису (процесу означування), можливостей використання понять Л. до таких утворень, як текст і дискурс та ін.

В Україні окремі ідеї Л. отримали розвиток у працях Н. Андрейчук (семіотичні вияви лінгвокультур. простору Англії епохи Тюдорів), [С. Єрмоленка](#) (проблеми іконічності мовного знака в аспекті моделювання дійсності), Г. Почепцова (питання знаковості мови в аспекті теорії комунікації), О. Селіванової (семіотичні проблеми теорії когнітив. ономаціології). На поч. 21 ст. Л. постала багатовектор. напрямом лінгвіст. дослідж. зі знач. кількістю проблем, пов'язаних із розумінням мови як антропоного, функціон.-комунікат., когнітив. і етнокультурно зорієнтов. об'єкта.

Рекомендована література

1. Степанов Ю. С. Семиотика. Москва, 1971;
2. C. Morris. Writings on the general theory of signs. Paris, 1971;
3. Бенвенист Э. Семиология языка // Бенвенист Э. Общая лингвистика / Пер. с франц. Москва, 1974;
4. Ch. S. Peirce. Logic as Semiotic: The theory of Signs // Semiotics: An Introductory Anthology. Bloomington, 1985;
5. Эко У. Отсутствующая структура. Введение в семиологию / Пер. с итал. С.-Петербург, 1998;
6. Лотман Ю. М. Внутри мыслящих миров. Человек – текст – семиосфера – история. Москва, 1999;
7. Пирс Ч.-С. Избранные философские произведения / Пер. с англ. Москва, 2000;
8. Якобсон Р. В поисках сущности языка // Семиотика: Антология. 2-е изд. Москва; Екатеринбург, 2001;
9. Почепцов Г. Г. Семиотика. Москва; К., 2002;
10. Соломоник А. Б. Язык как знаковая система. 2-е изд. Москва, 2010;

11. Андрейчук Н. І. Семіотика лінгвокультурного простору Англії кінця XV – початку XVII століття. Л., 2011.

Покликання на статтю:

Лінгвосеміотика / Ф. С. Бацевич // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-55510>

2001-2023 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).